

Piarres Lafitteren ekarpena (21/05/1901 -23/03/1985)

Pierre CHARRITON

Iturriak

- Piarres Lafitteri omenaldia, *Iker* 2, Euskaltzaindia, 1983.
- Hommage à Pierre Lafitte, *Bulletin du Musée Basque*, N 91-92, 1986.
- Le Père Lafitte, entretiens souvenirs, Serge Monnier, Elkar, 1992.
- Piarres Lafitteren gutundegia, Pierre Andiazabalen esku dena.

Duela ehun urte Lapurdiko Luhuson 1901eko maiatzaren 21 ean jaio eta 1985eko martxoaren 23an Baionan hil zen, Piarres Lafitte apezaren ekarpena, XX. mendean, Euskal Herriari eta euskarari, ezagutu nahi duenak gaur egun, jo dezake, guhonek egin dugun bezala hemen aipu ditugun iturrietara. Baina ikertu behar lituzke ere horko bibliografietan dauden Piarres Lafitten beraren idazlanak eta ez dira gutxi. Bestalde, gure iduriko, hura bera lankide edo irakasle izan dugun lagun askoren lekukotasunak kontutan hartzekoak dira.

Dena dela, Piarres Lafitte baino 20 urte gazteago izanagatik, 50 bat urtez bederen haren ganik aski hurbil ibili garen honek, hona nola laburbiltzen dugun gure irakasle zenari buruz egin gaurko saio hau:

- 1.-ik, Piarres Lafitte gramatikaria dugu aipatzen,
- 2.-ik, Piarres Lafitte hiztegilaria
- 3.-ik, Piarres Lafitte literaturzalea
- 4.-ik, Piarres Lafitte kazetaria

5.-ik, Piarres Lafitte politikaria

6.-ik, Piarres Lafitte apaiz euskalduna.

Jean Hiriar-Urruty zenak, euskaraz, 1985 eko ehortz mezan eta, Eugène Goyheneche zenak, erdaraz, Baionako Euskal Erakustokiak 1986an eskaini bere aldizkariaren zenbaki berezian, guk baino hobeki erran zituztenen bidetik, gure aldian sei kapitulu horiek gainez gain kurritu eta, badakigu izanen dela oraino zer ikas eta zer konda, Piarres Lafitteren lan mota guztiez hitzegiteko, hain baita aberatsa hark udalatu, arhatu eta landu zuen elgea. Goazen halere gu ere gure harira!

1. Pierre Lafitte gramatikaria

Pierre Lafittek, 1944ean lehen aldikotz argitaratu zuen *Grammaire Basque* deitu 489 orrialdeko euskal gramatika izan zela haren izena jakintsunen artean ezagutarazi zuen lana, ez da dudarik; 1962an eta 1979an beste bi argitalpen ukan zituen, liburu berak eta Jacques Allières hizkuntzalari zenak aitortu zigun deplauki euskaraz bazekien guzia, gramatika horri esker, aita Lafitten "altzoan" zuela ikasia.

Jakintsun horrek berak, IKER 2-rentzat, 1983an egin artikuluan, erakutsi zuen, Manuel Larramendiren ganik JohaÑe Eppherreraingo, hots, 1729tik 1980era, agertu diren euskal aditzaren 26 taula guztien gainetik jarri behar dela, 1944ean Piarres Lafittek asmatu zuena.

Georges Rebuschik aldiz, Jacques Allières-en aitzineko lanari eratxiki zizkion, *Bulletin du Musée Basque* delakoaren 1986eko artikulua sailean, bizpahiru ohar hauek:

Lehenbizikorik, bere Gramatikaren gatik dela Piarres Lafitte hain ezaguna bilakatu nazioartean onarturik ere, erran behar da, euskarari buruz mintzatu diren jakintsun batzuek ez dutela behinere liburu hura baizik ezagutu eta beren tesien iturri soiltzat erabili, berdin beren jukutria aitortu gabe.

Nahi balitz bestalde zehazki argitu zenbatetaraino berritzaile izan den Piarres Lafitte, euskal gramatikaren lantegian, haren obraren bete lan baliteke egiteko. Horra zergatik bizpahiru adibide interesgarri bakarrik hartzen dituen Rebuschik, bere maisuaren zorrotasuna erakusteko.

Hala nola, bere Gramatika osatu baino hamar bat urte lehenago, 1931ko Gure Herria-n, euskal aditzaren "pasibotasunaren" auzi alpa-tuari ekin ziolarik, "Pour ou contre la passivité du verbe basque" deltu artikuluan, orduz geroztik, gaur arte, nehork gainditu ez dituen eragozpenak altxatu zituen irakasle gazteak euskal aditzaren pasibi-tate teorlan.

Bere gramatikan, halaber, "bere", "beren" eta "haren", "helen" araubidea dela eta, Jacques Rebuschi-ren arabera, ez lthurryk, ez Gèzek, ez Gavelek egin ez zuten bezala, zuzen argitu zuen Lafittek.

Beste lekukotasun asko ere alpa nezzake bide beretik, baina ezagunak baitira beste gai baten gainetik Lafitte apezak harekin izan zituen arazoak erranen dut ez naizela guti harritu zenbait hilabete hil aitzin Jon Mirandek gure adiskide zenari bidali zizkion bizpalau gutun eskuratu ditudalarik berrikitan, aspaldiko denboretan, gramatikaren-gatik berak apezari zion zor handia gogoratzen baitzion, besteak beste, esker onez.

2. Pierre Lafitte hiztegilaria

Euskal hizkuntzalaritzaren historiari behatzen badlogu, badirudi gure lehen hiztegiak presuna bakarrek egin zituztela, adibidez Syl-vain Pouvreauk, XVII. mendean, Manuel Larramendik XVIII.ean, Añi-barrok, Duvoisinek edo Harrietek XIX.ean, bai eta Azkue handiak ere oraino XX.mende hasieran. Orduz geroztik ordea, talde lanak izanen dira gehiago eta gaur egun ez da dudarik talde lanean jokatzeko duela edozein euskalkitarik at diharduen Euskaltzaindiak edo Akesolo, Mi-txelena ala beste jakintsu ezagun baten izena daraman hiztegilaria-ren lankide orok.

Beñat Oihartzabalek galdetzen zion bere buruari Lafittek ba ote zuen hiztegi-gintzarako isuri berezirik, ala biziko gorabeherak zuten horra erakarri. Egia da ezen, "Le Labourdin dans lthurry" deitzen dela, hots, gramatikazko artikulua, Gure Herriak, 1921ean, dakarren P. Lafitte gaztearen lehen lana.

Bizkitartean, Jean Etxeparen idazlanen biltzen hasi nintzelarik, duela hogeit bat urte, gogoan dut, Pierre Lafittek berak eskaini zidan lehen liburukiaren aitzin-solasean aitortzen duela Seminario handitik Euskalzaleen Biltzarraren sarietara bidali zuelarik bere lehen lana

"Aditza eskuaraz beti jasalle denetz", hots, erdaraz "passivité" erral-ten zitzalon auziaz eman zuela bere Iritzia.

Etxepare jaunak Igorri omen zion orduan gutun labur bat jakinarrazteko ez zuela saririk izanen, gala ez zelakotz literarioa. Baina Lacombe jaunak eta Etxeparek berak Lafitteren ikusmoldeak guziz jakingarriak zeuzkaten. Ez zuen zeren etsi, ikasle gazteak eta gramatika gai horiek, erdaraz, Gure Herrian agertzeko on izan zitezkeen bi jaunen aburuz. Eta hain zuzen Rebuschik oroitarazi digu gai hori argitaratu zuela Lafittek berak hamar urte geroago Gure Herrian, 1931an.

Ordukotzat bada Lafitte apeza ohartua zen aspaldian, bere hiru ikaskide aldudarrei esker, berak hain estimu handitan zeukan Etxepare mediku jakintsun eta bitzi hura, beti eskual izenketa zebilela etxez etxe, jakin nahiz nola bada Aldudarrek emaiten zioten izena lore honi, belar-ondo horri edo harri muger hari.

Ez da beraz harritzeko, 1924 eko sarietan, Eskualzaleen Biltzarreko lehenburuari lthorroztar apezgaiak erdiz erdi kausitu baldin bazion "Lihoaren lanaz" egin itzulpen bikainarekin. Zer atseginekin ez zituen aurkitu Etxepare medikuak Lafitte gaztearen idazlanean bost izen arraro, bata "jangile" Bitirinan bildua, bestea "zuban" Olhaibin ikasia, hirugarrena "ihitze", ihitokiarena, laugarrena "thini" Zibero guzian dirauena, eta bosgarrena "abartsu", nahiz "adartsu" diogun omen orain (makur) gehienek !

Horrelako talendua ez zen luzaz alferrik uztekoa. Tolosan eskolatzera bidali zutelarik lthorrozteko apez berria, ezagutzak egin zituen aita Pette Lhande jesuitarekin. Honek euskal frantses hiztegi berri bat hasia zuen argitaratzen, doi-dola, Pariseko Beauchesne baitan, 1926an, baina hedadura gaitzeko gizona zelakoan ziberotar euskaltzalna, sorterritik urruneko lanbidetara eraman zuten lagundiko buruek eta hasi lanari uko egin beharrean gertatu zen.

Orduan beharrik, Tolosatik lekora, Uztaritzen irakasle izendatuak izanak ziren Pierre Lafitte eta Philippe Aranart bi lagunek beren gain hartu zuten aita Lhande adiskidearen saila burura eramaitea eta, bien artean, hamar bat urte barne, 1929tik 1938ra, beren xedea bete zuten ederki.

Bizpalau urteen buruko, eta gerlaren ondorioz, argitalpen lan gehienak geldituak zirelarik, hona non, 1941ean, Balonako "Le Li-

vre" baitan, Pierre Lafittek Philippe Aranartekin prestatzen duen "Vocabulaire français-basque", laneko tresna baliosa.

Eta dozena bat urteen buruan, 1953an, Piarres Lafittek, André Tournier adiskidearekin lankidetzan, euskal lanerako beste lanabes berri bat atera zuen oraino, "Lexique français-basque" deitua.

Orduz geroz, lan bat edo beste egin badu ere Piarres Lafittek hiztegegintzaz, hala nola, Gure Herrian, 1962an, argitaratu zuen "Euskal izenak nola errechkiago eta hobeki ikasi" izeneko hitzaldi xoragarria, edo oraino *Bulletin du Musée Basque* aldizkarian, 1965 ean, Hegoaldeko lauzpabost hiztegi buruz eta 1968an Löpelmannen hiztegi etimologikoaz atera zituen iruzkinak, bai eta azkenekotz, 1977an, *Euskeran* agertu "Euskal aditzen hiztegi baterako ohar zenbait", ez dira orobat altzineko urteetan eta beste sail batzuetan nafar-lapurtar euskaltzainak egin batzuen parean jartzekoak.

Hain zen bizkitartean haren hiztegilari omena bazterretan hedatua, non, Bilbon, Retana baitan, 1976an, aita Lino Akesolok, argitaratzen hasi zuelarik "Diccionario de Autoridades de la Lengua Vasca", liburua, haren sarreran aitortu baitzuen, Manuel de la Sota bere lankideak eskaturik, "lanaren lehen orduko partalier eta akulatzaille izana zela, Piarres Lafitte, Iparraldeko jaun kalonje eta pollgrafoa bera".

3. Pierre Lafitte literaturzalea

Pierre Lafitteren biziaren berri izan dutenek badakite Balonako Seminariotik Tolosara bidali zutelarik Joastipi Saint-Pierre Antxuberro bere irakasleak zuela bultzatu filosofiaren partez letren ikasketak egitera. Ez da beraz harritzeko euskal alorretan bere baitarik egin zuen lehen lana, 1931an, Balonako Lasserren baitan "Eskualdunen loretegia" izan baldin bazen, hots, "XVI. mendetik hunateko liburuetarik bildu lehen zatia (1545-1800)".

Zorigaitzez, hain arrakasta guti ukan zuen lehen obra horrek, non ez dakit zenbat ehun aletarik hamarren baten saltzera ere ez baitzen heldu egilea eta, hamar urte geroago, haren ikasle izateko zortea izan ginuenol, edizioaren hondarkinak berduratzen zizkigun, ahurtaraka eta denak urrurik. Ez zen beraz geroztik aita Lafitte sekula menturatu bere Loretegiaren II. zatia osatzera.

Bere azken urteetan ezagutu dugunok badakigu bizkitartean gure irakaslea beste mundura joan dela, bere euskal literaturaren historia propioa egitea zenbait zenbait aldiz amesturik. Egia da adinetara heltzen garelarik denek uzten dugula bete gabetarik ezin konplizko ametsa frango eta duela hogei bat urte debaldeko laguntza eman nion nihonek gure irakasle ohi zenari sekulan obratu ahal izan ez zuen Leizarragaren edizio kritikoa adalatzeko.

Dena dela, Piarres Lafitten idazlanen sailari soako bat emaita aski da ikusteko zer kapitulu aberatsak eratxiki dizkion Piarres Lafittek Euskal Literaturaren historiari.

Eta kapitulu horiek bi moltzotan sailka genitzake, bere kazetari lanez bestalde.

Bil genitzake alde batetik, Joanes Leizarraga, aita Bernard Gazteluzar, Martin eta Louis Duhalde, Duvoisin kapitaina, Janpiarre Dartayet, Gratien Adéma Zalduby, Jean Barbier, aita Blas Mendiondoko, Jean Etxepare, aita Pette Lhande, Larreko, Domingo Soubelet, edo beste idazle askoren ezagutarazteko eman xehetasunak eta ere Lafittek berak argitaratu besteen obrak, hala nola, 1941ean, Jean Etxeparen Buruchkak, bigarren edizio eztabaldagarri hura; 1943an, III. mendeurrenkari, Axularren Gero-aren bilduma; 1952an, Les meilleures pages de Mgr Saint-Pierre, hiru hizkuntzako loretegia; 1966an, Oxobi-ren lan oroitgarri zombait; 1967an, L'art poétique basque. Un inédit d'Arnaud d'Oyhenart; 1972an Salvat Monho-ren olerkiak, Manex Etchamendy bertsulariaren koplak eta J. Hiriart-Urruty-ren artikulu hautuzkoak, bi liburukitan *Jakin*-ek eskainiak.

Ez ditzagun ere haatik ahantz, menturaz horiek guziek baino arrakesta gehiago izan zuten Piarres Lafittek berak edo Paul Etchemendy edo Louis Dassancen laguntzarekin, musikarentzat, osatu zituen hiru kantutegiak: *Kantuz*, 1943; *Errepikan*, 1944; *Kantu, kanta, kantore*, 1967.

Beste moltzo batean elkarretara genitzake, Jean Baptiste Orpustanek egin zuen bezala, 1986eko Bulletin du Musée Basque aldizkariaren zenbaki berezi hartan, Piarres Lafitten obra propioak: haren 15 antzerkiak, adibidez, Egiatzko argia, Orratza, Sarea, Gonsalve edo Ostatu betea eta Gure Herria-n argitaratu zituen besteak.

Hor genituzke oraino Piarres Lafitteren kantu eta olerki apurrak, gehienak 1932an agertuak, lthurralderen kantuak titulupean. Libu-

ruxka horren 25 kantuetarik, Pierre Marbaitzek musikaz jantzi zuen "Makila" bereiziko nuke menturaz eta gero, bestalde, Jean Baptiste Orpustanek bezala, Hegoaldean Aberri Egun baten urrezko liburuan sartu zen Uztaritzeko irakasle gazteak bere ikasleen logela luzean ontu bertso libro arraroak :

"Badea deus ederragorik, bere ohe zuri luzean, ametsak hartzera doan haurra baino?"

Baina nola ez alpa azkenean, bestalde gogoratuko zaizkigun haren filosofia, teologia edo politika saio labur zenbaiten gaineratik, gure idazlearen izpiritu ernetik jalo ziren Murtutsen edo Eiherezainaren hainbeste Ixtorio mixterio jainutsu, *Gure herrian*, *Gure almanakan* eta *Herrian* sakabanatuak direnak gehienbat?

Ez da bada dudarik idazlan horien guzien neurria baino handiagoa dela, aldizkari horietan, bai eta hain berea zuen *Aintzina* hilabetezarian, *Eskualduna* astekari xaharrean eta beste kazeta askotan Piarres Lafittek, 60 bat urtez, eskaini zituen artikuluen kopurua.

4. Pierre Lafitte kazetaria

Pierre Lafitte doi bat ezagutu dutenek, badakite zein laketa izan zuen egundainotik kazetaritza. Gaztedanik eta euskaraz trebatu aitzin, Bordeleko eta Baionako kazetetan aztaparrak xorroxtu zituen; *Le Carillon des Jeunes* deitu sindikalisten aldizkaria edo *Liberté du Sud-Ouest* egunkaria, adibidez. P.L. sinatzen zuen edo izenorde bat hartzen eta berdin, jolasteko, emazte izena hautatzen: "Pierrette Labbé" edo "Augusta Larralde".

Eskualduna astekarian eman zituen ordea euskaraz kazetaritzako bere lehen fruituak, lehenik 1921ean Blaise Adémak deiturik eta gero, 1925tik 1930era, Saint-Pierren zuzendari berriaren lankide bezala. P.L.-en artikulua gehienak erlijiozkoak baitziren, Dominique Soubeletek hartu zuelarik zuzendaritza ez zion behin batean Lafittek uko egin bere aitzineko lankidetzari.

Salbat Arotzarena sartu zelarik ordea euskal astekariaren buruzagi, Soubelet eritu ondoan, 1937an, P.L.-en sinadura desagertuxe zen *Eskualdunaren* orstoetarik. Andere Amelia Hernández Matak Pierre Lafitteri buruz prestatzen ari duen tesi lan aberatsari esker, ohar-

tzen gara, 1937 aitzin, 16 urteetako 223 artikuluen ondotik, hortik lekora eta 1944eko azkeneraino, 15 aldiz baizik ez dugula Lafitten sinadurarik ikusten.

Erran behar da, 1930ez geroz, Uztaritzeko Irakasle gazteak, Clément Mathieu buruzagiaren itzalean eta Jean Etxepare medikua-ren laguntzarekin, eskuratu bezala zeukala, gerlari ohi nekatu batzuen ganik gaztedanik Laurent Apesteguy zenari esker jadanik ongi ezagutua zuen *Gure herria* aldizkaria. Bere aldizkari horretan, badirudi Pierre Lafitte idazkariak argitaratzen ahalko dituela bere eta besteeen lanik gogokoenak. Orobat 1921tik 1938rainoko *Gure herriaren* lehen aldiko artikuluen kopurua 69-ra heltzen, ez baitu nehork gainditzen, Henri Gavel-ek baizik eta 7-ez bakarrik.

Gure malsuaren kazetaritza ez da ordea horretan baratzen ez ahitzen. Beste bi abentura behar ditugu bederen seinalatu, haren aztertzeko astirik ez izanik ere.

Lehena, II. mundu gerla aitzinekoa, *Aintzinaren* abentura da, hiru urte iraun zuen, 1934tik 1937ra.

Bigarrena, II.munduko gerla amaitu eta sortu zuen Piarres Lafittek, 1945ean, eta berak 40 urtez eramandu. 1985-ean Lafitte hilez geroz, haren jarraileek mantentzen dute sail bera. Eta 2001. urteko uztallaz geroz, *Egunkariaren* Webean sartzen da *Herria* deitu aste-karia.

AINTZINA eta *Herria*, bi gal horiek bagaramatzate ordea, ene iduriko, kazetaritza baino urrunago, hots, hurrengo arlora, politikara.

5. Pierre Lafitte politikaria

Gaztaroko oroitzapen bat da, ez guztiz zehatza, bizkitartean badut uste, halako aldi batez entzun niola Piarres Lafitte gure Irakasle-are, PIO XI. orduko aita sailduaren kontu emaiten solas hau: "Jakin behar da, politika dela kristauarentzat, maitasun legeari jarraitzeko biderik zuzenena".

Dena dela, gaur egun batere zalantzarik gabe segurutzat daukat Pierre Lafitte kristau zintzo izan den bezala, politikari zinezko ere ezagutu dugula. Gauza jakina da ez dela Lafitte behinere ez deputatu ez zinegotzi gal aurkeztu, baina politikari aldekoak eta aurkakoak

bazituela badakigu guztiek eta, oroz gainetik, fededun irakasle bezala politikaren oinarri filosofikoak sakonki aztertzea eginbide zeukala.

Haren gutundegia argitaratuko delarik —agian laster— ohartuko gara Laffitteren apaizlagun gazteetarik, hiru bederen, hots, Jose Ariztimuño, Martin Lekuona eta Jose Markiegi Espainiako "kurutzedunek" fusilatutik hil zirela.

Eta beraz, ez baitzen *Aintzina* aldizkari solila, baina egiatzko mugimendu politikoa *Aintzinaren* irakurleen eta partelieren gutunak irakurriko direnean eta, ez bakarrik Laffittek berak idazten zituen 87 artikuluko politikoa, ageriko da, argi eta garbi, zinez hurbil zebiltzala elkarretarik, urte haletan, Aitzolen eta Laffitteren kideak.

Geroztik gerla itsusiek suntsitu zituzten euskaldun gazte haien aments ederrak eta urteak joan dira; aroak aldatu.

Bizkitartean hor ditugu, orolzapen edo lekuko, *Aintzina* sortu zuten Laffitte, Amosain, Jauregiberry, Diharce eta besteen lagun bakarra, Jakes Lehuntze sinatzen zuen "Menditarrak"-en buruzagia eta Donibaneko karrketan kazetaren zabaltzen ari zen 15 urteko Ganix Diharce hura bera, hantik laster, Oxobiren aitzin solasarekin "Pindar eta Lanho"ko, "Zorigaitzezko Euskadi I" eta beste deladar ozen asko jaulki ondoan, Xabier Iratzeder bataiatu nahiko zena.

Dena dela *Aintzina*-ren abiadan, bere ideia politikoen bilduma bat euskaraz eta erdaraz argitaratu baldin bazuen, 1933an, Pierre Laffittek, Eskual Herriaren alde, "Pour le Pays Basque" 48 orrialdeko liburuxken titulupean, ez dirudi II. mundu gerlaren ondotik, beste gazte batzuekin, xede horien berrikusteko edo berfinkatzeko beharrik senditu duela, ez *HERRIA* sortu duelarik ere.

Ez dezakegu hemen egin 1945tik 1985 artino, berrogei urte iraun duen Laffitteren astekariaren historia. Aitortu nahi dut halere, nihaur euskaldun gazteriari hurbil ibili naizen lehen 20 urteetan, hots, 1945etik 1965era, eskuinaren aldetik eta bere adinekoen ganik dituela eraso gogorrenak jasan *HERRIA*ren zuzendariak. Hau orokorrean Euskal Alderdi Jeltzalearen adiskide izanak ziren Georges Bidault, Robert Schuman, Champetier de Ribes eta Mouvement Républicain Populaire (M.R.P.) delako alderdiari jarraitzen zitzaizkion. Jean Errecart Oragartar deputatua zuen bere gizona eta hunen laguna Michel Labéguerie.

Euskaldun gazteriaren arrangurek izaten zutela beren oihartzuna

Balonako astekarian erran dezakegu eta Aljeriako gerla mintzen hasi zelarik, Piarres Larzabalen artikulu baten gatik, Pierre Lafitte zuzendaria auzitara deltua izan zen.

Elizaren politika dela-ta ere, apezpiku berri bat Balonara izendatu behar zen aldi bakoitx, Piarres Lafittek helarazten zuen apez saldo eder batekin, apezpiku euskaldun bat eskatzeko dela Erromaraino. Eta Erromako bulegoetan abisatzen zuten berek hautatu apezpiku berri arrotza, azkenik gure Lyonetik etorri Vincent egin zuten bezala, begia atxik ziezaloz arren "Pierre Lafitten inguruko apez talde errebelatuari".

Baina urteak aitzina joan arau, bazterrak harrotzen ari ziren Euskal Herrietan, kultura munduan bereziki, ikastolen jaiotzearekin eta euskara batuaren asmuarekin: ez dugu erraite beharrik Herria-k eta Lafittek parte hartu zutela, Iparraldean, irakaskuntzako hiru adarrak IKAS batasunean elkartzearekin eta Euskal Herri osoan Euskaltzaindiak antolatu biltzar garrantzitsuekin.

60.ko hamarraldia urrunago doa ordea, bai Eliza bere Biltzar Nagusi berriarekin, bai Euskal Herria *Eta* eta *Enbata* bi mugimendu politiko berrien sorrerarekin.

Mixel Oronoz adiskideak ikerlan bat egin zuen bere sasolan ikusteko zer oihartzun izan zuen Vatikanoko Biltzar II.ak Balonako *HERRIA* astekarian. Ez gara segur bere ikasle ohiaren ikerketa hori atsegina izan zuela Piarres Lafittek, dena den, ez da dudarik beste kezkarik sortu ziotela mugimendu politiko berriek gure irakasle zenari.

*Enbata*ri buruz, Xipri Arbelbidek, *Herrrian*, 1963tik 1968ra, seinatu dizkigun 78 artikuluak ikusi-eta badirudi, bere adiskide batzuek sortu duten mugimendu berri hori ez duela Lafittek begi txarrez ikusten, baina ez daukala aski berea, hori onartzen ez dutenei bere kazetaren atak hersterainokoa.

*Eta*ri buruz aldiz, mugimendu horretaz laster jabetu ziren marxismoa eta sasi nazionalismoa Piarres Lafittek arbulatzea ez da harritzeko, *Herriaren* zuzendariaren irakaspena aspalditik entzuna duenarentzat. Aski zaigu beraz hemen, Piarres Larzabal adiskideak "Nere Mendixkatik" liburuxka, *Etako* hilen ehortzetako predikuekin egina, eskaini ziolarik, ikasle ohiari berak egin zion gutunaren bizpalau lerro hauek gogoratzea:

"Alemanen denboran, zenbait lagunek hil baitute milliziano bat edo beste, nik ez dut behinere onhartu gisa hortako basa justizia. Ez da erraiteko balzik, abertzale izanagatik, zu eta ni, ez girela aburu berekoak."

Ez dugu bada bi apezan arteko eztabaida, honetan utziko, Pierre Lafitte funtsera eta, oroz lehen apeza zela erran gabe.

6. Pierre Lafitte apaiz euskalduna

Jean Hiriart Urruty haren ikasle ohi eta bikario jeneralak, gutun batetarik, ehortzeta mezako predikuan hartu hitzak errepikatu beste-rik ez dut egin:

"Funtserat-eta, ez banu gogoan ukan euskararen bidez hobeki gure herritarren arimek begiratuko zutela beren fedea, ez dut uste euskalzaile bilakatuko nintzen; Jesu Kristoren zerbitzariago naiz gramatikazale baino, gehienentzat menturaz ez badut ere holako itxurarik."

Eta baleztapen horien berme bazituzken gure apaizak aurkezteko, bere idatzizko obrak, Julien Heguy-ren Maiatza edo Mariaren hilabetea, 1932; Simon Durruty-ren Elizako liburu ttipia, 1932; Hazila edo hilen hilabetea 1943; Idek eta Zabal gogo bihotzak, 1971, baina bazituen gure ustez gehiago bere haurride gazte eta xaharren entzuten iragan orduak eta orduak, edo batzuei eta bertzei errespetu handiz eman aholkuak.

Eta ororen buru, Piarres Lafittek hainbeste maite zituen euskal atsotitz batek erraiten duelakotz "Apezak azken hitza bere", apaiz guziak goratik mintzo diren haietarik direla uste baldin balu norbait, gure euskal irakasle zenak umore handirekin erakuts liezaioke hain zuzen, euskara ikasten duenak, behar duela berea erran baino lehen, bestearen aditzen ikasi, azken honen galdegaiaren arabera-*terme requis*, -zioen Lafittek- baitu gero bakoitzak bere perpausa eraikiren.

Horra behar bada zergatik hain jakintsun handi eta fededun zintzo geneukan gizon horrek beti orori zordun zeukan bere burua, hala nola, laket zitzaion liburu bat atseginekin irakurri zuelarik liburu-gilearen alde esker onezko otoltz bat egitea.

Eta halaber, bere oroitzapenak kontatzean, aitortzen zuen nola Clément Mathieu apezpiku izanen zenari zor zion bere biziko bihurtuenerik garrantzitsuena hartu izana, 20 bat urtetara heltzen zelarik. Orduan bere irakasle ohi hark konpreniarazi baitzion, behar zuela lehen bai lehen ikasi susmo txar guzrien gainditzen eta, umezurtz izanagatik, Jainkoa baitan aldeko lagun anitzek maite zutela sinesen.

Guk gure aldetik, hitza uztean, ez dugu erranen bururatu dugula gure irakasle nagusi zenaren itzulia, ez baiza bestenez ere gizakirik, edozein gauzarentzat bezala, haren itzulia burura eraman daitekeenik, baina solasaldi hau berriz harekin hartu artean aitortuko dizuet atsegin izan dudala, zuei esker, hauts zahar zenbaiten harrotzea.